

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas

Česlovas Laurinavičius

Raimundas Lopata

Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)

Vladas Sirutavičius

Darius Staliūnas

Giedrius Subačius

Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

MOKSLINIAI DARBAI

Lenkijos bažnytinėje istoriografijoje vyrauja nuostata, paimta iš Akademijos statuto, kad “Akademija rengė tarnautojus aukštomis dvasinėms pareigoms užimti [...], ir tik vardas buvo aukštosios mokyklos”¹. Šį apibūdinimą vartoja ir kiti autoriai rašydami apie Akademiją. Galima sakyti, kad ši A. Petranio mintis tapo chrestomatine. Nežinia, kokiais kriterijais remdamasis šis mokslininkas padarė tokią išvadą. Jokių Akademijos mokslo lygio tyrinėjimų iki šiol nėra. Aišku, apriorines išvadas visada lengviausia formuluoti, tačiau toks metodas labiau taikytinas filosofijoje, o ne nagrinėjant konkrečią institucijos veiklą. Lengviausia yra pasakyti, kad nieko nebuvo, arba suformuluoti sau tinkamą teiginį, kad nieko šiame provincijos užkampyje ir negalėjo būti, nes Varšuvoje ar Krokovoje per tą patį dešimtmetį tikrai mažai padaryta. Tuo tarpu Lenkijoje išleisti darbai apie Varšuvos Romos katalikų dvasinę akademiją ir Krokovo universiteto Teologijos fakultetą įrodo, kad mokslo srityje skirtumas tarp Vilniaus ir Lenkijoje tuo metu buvusių aukštųjų mokyklų, švelniai sakant, buvo nemažas. Be to, pati Katalikų Bažnyčios misija Lietuvoje ir Lenkijoje skyrėsi. Lenkijoje katalikybė pasižymėjo mesianizmu ir didele įtakų įvairove, tuo tarpu Lietuvoje labiau rūpėjo egzistencijos, arba išlikimo, klausimas. Čia buvo tyliai ir ramiai dirbama išlaikant *status quo*.

¹ A. Petrani, “Akademia Duchowna w Wilnie”, in: *Dzieje Teologii Katolickiej w Polsce, wiek XIX i XX*, t. 3, cz. 1, s. 411.

Apie mokslo lygį paprastai sprendžiama iš dėstytojų parašytų darbų. Tai būtų vienas kriterijus. Kitas, gal kiek sunkiau taikomas, būtų toks: iš kokių vadovėlių dėstytojai skaitė paskaitas? Ir trečias – klierikų parašytų mokslinių darbų lyginimas. Tada būtų galima susidaryti visą vaizdą ir lengvai formuluoti išvadas. Kadangi trūksta medžiagos ir tyrinėjimų (ypač teologijos mokslų), taip lyginti nėra paprasta, juo labiau kad panašių darbų dar nėra parašyta. Netgi paskaitų konspektų mažai išliko. Daugiau yra išlikę klierikų parašytų darbų. Juos nagrinėti galėtų teologai. Reikėtų pridurti, kad Akademijos teologijos mokslų dėstytojai buvo ne menčiau susipažinę su naujausia literatūra nei kitų šalių teologijos profesoriai. Tai rodo tiek vadovėlių naudojimas, tiek iš užsienio atvežamos knygos.

Kiekvienas laikotarpis diktuoja savo madas, ir smerkti dėstytojus dėl to, kad jie daugiausia naudojami Austrijos teologų darbais, yra nelogiška. Be to, negalima Austrijos valdžios politikos lyginti su Rusijos, nors abiejų valstybių vyriausybių veikimo metodai buvo panašūs. Tiesa, Rusijos valdžia mažiau reguliavo teologijos mokslų reikalus, ir čia knygų pasirinkimas dažniausiai priklausydavo nuo paties dėstytojo. Istoriografijoje Akademijai vienokių ar kitokių kaltinimų dėl pataikavimo valdžiai nėra daug. Amžininkai apie tai plačiai nekalbėjo. Iš parašytų atsiminimų tik Rogeris Lubenskis (Łubieński) teigė, kad rektorius A. Fijalkovskis protegavo febronianizmą, kuris vėliau ilgai reišėsi netgi Peterburgo dvasinėje akademijoje². Jeigu taip iš tikrųjų buvo, tai būtų logiška manyti, kad A. Osinskio rektoriatavimo laikais Akademijoje vyravo tikrai katalikiška dvasia. Keista, kad nei T. Dobševičius, nei A. Krasinskis talentingai parašytuose atsiminimuose apie jokią įtaką neužsimena. Teigiama, kad tuo pačiu metu veikusioje Varšuvos dvasinėje akademijoje vyravo specifinis lenkiškas pusiau volterizmas ir pusiau racionalizmas³. Tačiau Adolfas Pleščinskis (Pleszczyński) nepaaiškino, kaip ši kryptis praktiškai reišėsi. Tokį įtakų apibūdinimą kritikavo ir paneigė buvęs Peterburgo dvasinės akademijos profesorius Bronislovas Žongolovičius (Żongollowicz)⁴. Pasak jo, šiuos teiginius sukūrė kunigas Konstantinas Majejskis (Majewski), papildė buvę graikų katalikai, vėliau tapę

² R. Lubieński, *Pomian hrabia Lubieński biskup sejnejski*, Kraków. 1898, s. 66.

³ A. Pleszczyński, *Dzieje Akademii duchownej rzymsko-katolickiej Warszawskiej*, s. 57.

⁴ B. Żongollowicz, "Fakultet teologiczny w oddziale nauk moralnych i politycznych w r. 1832", *Rocznik towarzystwa przyjaciół nauk w Wilnie*. Wilno, 1921, t. 7, s. 182.

pravoslavais, Juozapas Semaška (Siemaszko) ir Antanas Zubka (Zubko), o nuodugniau pagrindė P. Symonas ir Mykolas Godlevskis (Godlewski)⁵. Tokių pažiūrų nepagrįstumą aiškiausiai įrodo profesorių J. Skydelio, A. Fijalkovskio ir kitų parašyti darbai. Popiežiaus primatu niekas neabejojo, ir tai yra svarbiausia aiškinantis tokius teiginius.

Dėstytojų moksliniai darbai. Akademijos profesoriai ir adjuntai, be tiesioginių savo pareigų – paskaitų skaitymo, savarankiškai tyrinėjo ir rašė mokslinius darbus. Kas skatino domėtis mokslu tais neramiais laikais, nelengva nustatyti. Juk net parašytiems darbams išleisti trūkdavo lėšų. Paprastai dauguma rankraščių taip ir neišvysdavo skaitytojų. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų keistas noras ir užsispyrimas dirbti darbą, kurio rezultatai likdavo stalčiuje. Dauguma parašytų darbų iki šių dienų guli įvairiuose archyvuose.

Veikiausiai Akademijos dėstytojai ne tik galvojo apie valdišką pareigų atlikimą, bet ir stengėsi save realizuoti, tęsti universiteto tradiciją. Jų manymu, Akademia privalėjo tapti ne tik ugdymo, bet ir mokslo židiniu. Toks siekis puikiausiai rodo, jog dėstytojai nepasidavė tuo metu viešpatavusiam nusivylimui ir apatijai. Jų užsibrėžtas tikslas labai skyrėsi nuo aukštuomenės nuotaikų: ji nemažai energijos išliedavo įvairiuose pokyliuose ir pataikaudama valdžiai.

Jauniems dėstytojams buvo iš ko mokytis. Rektorius A. Osinskis mokytumu garsėjo ne tik Lietuvoje, bet ir toli už jos. Netgi klierikai, rašydami įvairius prašymus rektoriui, kartais pabrėždavo, kad nuo A. Osinskio šlovės “skamba” Vilijos krantai. Be to, Akademijos profesorių branduolį sudarė buvę universiteto dėstytojai – jau susiformavusios asmenybės, įpratusios visą laisvą nuo paskaitų laiką skirti moksliniams darbams rašyti. Iš senųjų dėstytojų daug dirbo A. Daugirdas ir J. Skydelis. Kitas išskirtinis Akademijos ypatumas buvo tas, kad tiek pirmasis rektorius, tiek A. Fijalkovskis rūpinosi leisti jau parašytus darbus. Tik dėl jų atkaklumo pasirodė Akademijos dėstytojų veikalai. Vilniaus vyskupas A. Klungevičius taip pat nebuvo abjingas šiam darbui.

1836-1837 m. buvo išspausdintas A. Daugirdo teologijos darbų keturtomis⁶. A. Fijalkovskis parašė įvadinį straipsnį apie jo gyvenimą

⁵ Ibidem.

⁶ A. Dowgird, *Wykład ewangelii i listów Apostolskich*, t. 1 – 2, Wilno, 1836; idem, *Konferencye duchowne*, t. 3, Wilno, 1837; idem, *Nauki rekolekcyjne*, t. 4, Wilno, 1837.